

ΑΠΟ ΤΩΝ ΑΣΤΙΚΩ ΚΩΔΙΚΑ

ΟΙ ΠΡΟΣΩΠΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΩΝ ΣΥΖΥΓΩΝ

[Ἐξακολουθοῦμε νὰ δημοσιεύομε ἀπὸ τὰ πρακτικὰ τῆς ἀναθεωρητικῆς ἐπιτροπῆς, τὶς ὁμιλίαις ὧν συνηγόρησαν γιὰ τὴν ἰσότητά τῶν δύο φύλων στὸ γάμο, ὡς καὶ τὶς προτάσεις ποῦ γίναν τελικὰ δεχτέες].

Κ. ΔΕΜΕΡΤΖΗΣ. Ἐπὶ τοῦ θέματος τῶν προσωπικῶν σχέσεων τῶν συζύγων ἔχω τοῦτο νὰ εἶπω, ὅτι πλὴν τοῦ ζητήματος τῆς ἐξισώσεως τῶν δύο φύλων κατὰ τὸν κανονισμόν τῆς ἐγγάμου συμβιώσεως, δὲν προτείνομέν τι νέον διάφορον τοῦ ἰσχύοντος δικαίου. Δὲν κάμνουν ἄλλωστε τίποτε ἄλλο οὔτε αἱ νεώτεραι νομοθεσίαι, παρὰ ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἔχει καθοριθῆ ἔν τῷ ἰσχύοντι δικαίῳ. Ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον κάμνουν αἱ νεώτεραι νομοθεσίαι, δὲν εἶνε τίποτε ἄλλο οὐσιαστικῶς παρὰ ἐπαναλήψεις ἐκείνων τὰ ὅποια καὶ παρ' ἡμῖν σήμερον ἰσχύουν. Ἄν διὰ τῆς ἀποφάσεως τῆς Συντακτικῆς Ἐπιτροπῆς ἀναγνωρίζομεν ἀγωγὴν τῆς ἐγγάμου συμβιώσεως, ἀναγνωρίζομεν διότι τὴν ἐγγαμον συμβίωσιν δὲν τὴν θεωροῦμεν μόνον ἠθικὸν ἀλλὰ καὶ νομικὸν καθῆκον, ὅπως ἄλλωστε, ἐπαναλαμβάνω, ἀντιλαμβάνεται ταύτην καὶ τὸ ἰσχῶν δίκαιον καὶ ὅπως εἶνε πράγματι καὶ νομικὸν καθῆκον. Τοῦτο ἰσχύει εἰς τὰς πλείστας νομοθεσίας. Ἀφοῦ λοιπὸν εἶνε προφανὲς ὅτι ἡ ἐγγαμος συμβίωσις δὲν ἀποτελεῖ μόνον ἠθικὸν καθῆ-

κον, ἀλλὰ καὶ νομικόν, δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ μὴ ἀναγράψωμεν εἰς τὸν κώδικα τὸν κανόνα τοῦτον, ὁ ὁποῖος κρατεῖ σήμερον ἐν τῷ ἰσχύοντι δικαίῳ. Ἄλλωστε καὶ ἐν τῇ Συντακτικῇ Ἐπιτροπῇ ἐβεβαιώθη ὅτι δὲν εἰσάγομεν τίποτε τὸ νέον.

Οἱ κ. κ. Ζηλήμων καὶ Ἀναστασιάδης ἀντικρούουν τὴν ἰσότητά τῶν συζύγων διὰ μακρῶν.

Κ. ΔΕΜΕΡΤΖΗΣ. Ἐκατηγορήθημεν ἡ Συντακτικῇ Ἐπιτροπῇ καὶ ἐγὼ ἰδιαιτέρως, ὅτι εἰσάγομεν κενὰ δαιμόνια καὶ ὅτι ἀντιγράφω τὰς νεωτέρας νομοθεσίας, δηλαδὴ τὸν Γερμανικὸν καὶ Ἑλβετικὸν Κώδικα. Ἐχω νὰ παρατηρήσω εἰς τὸν κ. Ἀναστασιάδην ὅτι δυστυχῶς δὲν ἀνέγνωσε τὰς νομοθεσίας αὐτάς. Διότι ἀκριβῶς διίσταμαι πρὸς τὰς νομοθεσίας ταύτας, αἱ ὁποῖαι ἀναγνωρίζουν κατ' ἀρχὴν τὴν ὑπεροχὴν τοῦ ἀνδρὸς κατὰ τὸν κανονισμόν τῆς ἐγγάμου συμβιώσεως, ὡς ἐπιθυμεῖ ἄλλως τε καὶ ὁ κ. Ἀναστασιάδης καὶ ἐπιτρέπουν μόνον, ἐν περιπτώσει καταχρήσεως τῆς ὑπεροχῆς ἐκ μέρους τοῦ ἀνδρὸς, (ἡ συνέχεια εἰς τὴν 6ην σελίδα)

(συνέχεια ἀπὸ τὴν 4ην σελίδα)

τὴν προσφυγὴν τῆς γυναικὸς εἰς τὸ δικαστήριον. Κατὰ ποῖον τρόπον λοιπὸν ἐπηρεάσθη ἀπὸ τὸν Γερμανικὸν καὶ Ἑλβετικὸν κώδικα, αὐτὸ μοῦ εἶνε ἀδύνατον νὰ ἐννοήσω. Ἴσως τὸ ἐννοεῖ μόνον ὁ κ. Ἀναστασιάδης. Ἄλλὰ εἶνε φυσικὸν νὰ μὲ ἐρωτήσετε: ἀπὸ τί λοιπὸν ἐπηρεάσθη; Σὺς ὁμολογῶ ὅτι ἐπηρεάσθη βαθύτατα μόνον ἀπὸ τὴν συνείδησίν μου, διότι δικαιοῦμαι νὰ ἔχω μίαν συνείδησιν. Ὡς εἰσηγητὴς τοῦ θέματος εἶχον καθήκον νὰ ἐξετάσω ὅσον τὸ δυνατόν περισσώτερον καὶ νὰ ἐμβαθύνω εἰς τὸ ἐπίμαχον ζήτημα. Ἐφρέθην ἀντιμέτωπος ἐνὸς κολλοσιαίου ζητήματος, ἂν ὁ ἀνὴρ ἐν τῇ σημερινῇ κοινωνίᾳ πρέπει νὰ ἔχη τὸ δικαίωμα νὰ κανονίῃ ἀπεριορίστως τὰ τῆς ἐγγάμου συμβιώσεως, ἢ ἂν πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπὸ τοῦ νόμου τοιαύτη πρόνοια, ὥστε νὰ ἐπιτρέπεται προσφυγὴ τῆς γυναικὸς εἰς τὸ δικαστήριον ὄχι μόνον εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς καταχρήσεως, τὴν ὁποίαν περιέχει ὁ Ἑλβετικὸς καὶ ὁ Γερμανικὸς Κώδιξ, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλας περιπτώσεις, εἰς τὰς ὁποίας τὸ προφανὲς συμφέρον τῶν τέκνων καὶ τῆς ὅλης ἐγγάμου συμβιώσεως ἐστὶ δὲ καὶ ἡ ἠθικὴ καὶ οἰκονομικὴ συμβολὴ τῆς γυναικὸς δὲν ἐπιτρέπουν εἰς τὸν ἄνδρα νὰ ποιῆται ἀπεριορίστον χρῆσιν τοῦ λεγομένου δικαίωματος ὑπεροχῆς. Καὶ εἶδον ὅτι εἰς τὴν σημερινὴν ἀνάπτυξιν τῆς κοινωνίας ἔχει τοσοῦτον ἀναπτυχθῆ—διὰ νὰ μὴ εἶπω ἡ γυναικεῖα χειραφέτησις, διότι δὲν μᾶς ἀρέσει ἡ λέξις χειραφέτησις—τὸ ἴσον δικαίωμα καὶ ἡ ἴση ὑποχρέωσις τῆς γυναικὸς ὅπως μεριμνᾷ περὶ τῆς ἐγγάμου συμβιώσεως καὶ τόσα εἶνε τὰ βάρη τῆς ἐργαζομένης ἰδίᾳ γυναικὸς, ὥστε δὲν θὰ ἦτο δίκαιον, ἐὰν ὁ νομοθέτης αὐτὴν, τὴν αὐτοτελῶς ἐργαζομένην γυναῖκα, τὴν ἀσχόουσαν καὶ ποιοῦσαν τὰ πάντα διὰ νὰ προαγάγῃ τὴν οἰκογένειαν, ὑπέβαλλεν ὑπὸ τὴν ἀπεριορίστον ὑπεροχὴν τοῦ ἀνδρὸς καὶ εἰς τὰς περιπτώσεις καθ' ἃς δὲν θὰ ὑπῆρχεν ἀληθῶς κατάχρησις ἐξουσίας. Καὶ ἡρώτησα ἑμαυτὸν, διατί δὲν εἶνε λογικόν, νὰ καθιερωθῇ ἡ ἀρχὴ τῶν ἴσων δικαιωμάτων μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς, κατὰ τὸν κανονισμὸν τῆς ἐγγάμου συμβιώσεως; Ἄλλ' ἐρωτῶσιν οἱ ἀντίθετοι: Ποῖος θὰ κρίνῃ ἐν περιπτώσει διαφωνίας μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς; Ἀπαντῶ: τὸ δικαστήριον. Ἄλλὰ εἶνε ὀρθὸν νὰ ἐπέμβῃ, προβάλλουσιν οἱ ἀντίθετοι, τὸ δικαστήριον εἰς τὰς προσωπικὰς σχέσεις τῶν συζύγων; Ἄλλ' εἰς τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο ἀπαντῶ: Μήπως καὶ κατὰ τὴν ἀντίληψιν τοῦ κ. Ἀναστασιάδου, δεχομένου ἐπέμβασιν τοῦ δικαστηρίου εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς καταχρήσεως τῆς ὑπεροχῆς, δὲν δημιουργοῦνται ἐπεμβάσεις τοῦ δικαστηρίου εἰς τὰ οἰκογενειακὰ τῶν συζύγων; Ποῦ εἶνε λοιπὸν τὸ ἀπαρῶστατον τῶν συζυγικῶν σχέσεων, τὸ ἄδυστον, εἰς τὸ ὁποῖον δὲν ἐπιτρέπεται νὰ εἰσέλθῃ τὸ δικαστήριον; Ἀφροῦ δὲ οἱ πλέον συντηρητικοὶ κώδικες, ὁ Ἑλβετικὸς καὶ ὁ Γερμανικὸς, δέχονται τὸ δικαίωμα τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ δικαστηρίου εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς καταχρήσεως τῆς ἐξουσίας τοῦ ἀνδρὸς, πρέπει τὸ δικαστήριον νὰ σταματήσῃ μόνον εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην τῆς καταχρήσεως τῆς ἐξουσίας τοῦ ἀνδρὸς; Διατί δὲν θέλομεν νὰ ἀντιμε-

τωπίσωμεν γενικώτερον τὸ ζήτημα καὶ νὰ εἴπωμεν ὅτι θὰ δεχθῶμεν τὸ δικαίωμα τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ δικαστηρίου καὶ ἐκεῖ ὅπου δὲν πρόκειται περὶ καταχρήσεως τῆς ἐξουσίας τοῦ ἀνδρὸς, ἀλλ' ὅπου ἕψιστα συμφέροντα τῆς ἐγγάμου συμβιώσεως, τῶν τέκνων, καὶ ἡ οἰκονομικὴ καὶ ἠθικὴ συμβολὴ τῆς γυναικὸς παρουσιάζουσι τὴν ἀπόφασιν τοῦ ἀνδρὸς ὡς προφανῶς ἀδικον; Πάρετε τὸ παράδειγμα ἐργαζομένης γυναικὸς, ἡ ὁποία προσπαθεῖ νὰ προαγάγῃ τὴν οἰκογένειάν της, ἡ ὁποία μοχθεῖ ἰλικῶς καὶ ἠθικῶς διὰ τὴν βελτίωσιν τῶν συνθηκῶν τοῦ βίου καὶ τὴν ἀνατροφὴν τῶν τέκνων, ἀλλ' ἡ ὁποία ἔχει ἄνδρα μὴ ἐργαζόμενον καὶ μὴ προσφέροντα τίποτε εἰς τὴν οἰκογένειαν. Εἶνε δίκαιον νὰ ἔλθῃ ὁ νόμος καὶ νὰ ὑποχρέωσῃ αὐτὴν τὴν γυναῖκα, ἡ ὁποία συμβάλλει, ὡς εἶδομεν, ὑπὲρ τῆς οἰκογενείας, ν' ἀκολουθήσῃ τὸν ἄνδρα ἄνευ γνώμης εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις, εἰς τὰς ὁποίας δὲν ὑπάρχει μὲν κατάχρησις, ἀλλ' εἰς τὰς ὁποίας ἡ γνώμη τῆς γυναικὸς, ὑπερισχύουσα, θὰ ἐξυτηρέτῃ προφανῶς καλύτερον τὴν ἐγγαμον συμβίωσιν καὶ τὰ συμφέροντα τῆς οἰκογενείας καὶ τῶν τέκνων; Ἐφ' ὅσον, κύριοι, πρόκειται νὰ κρίνωμεν ὄχι ὡς ἄνδρες, ἀλλὰ γενικώτερον ὡς νομοθέται, οἱ ὁποῖοι νομοθετοῦμεν καὶ διὰ τὸ γυναικεῖον φύλον εἶνε δυνατόν ν' ἀρηθῶμεν ὅτι εἰς αὐτὰς τὰς περιπτώσεις ἐπιβάλλεται ἡ ἐπέμβασιν τοῦ δικαστηρίου πρὸς κανονισμὸν τῆς ἐγγάμου συμβιώσεως;

Ὁ κ. Ἀναστασιάδης μὲ κατηγοροῦσεν ὡς τρόπον τινὰ ἀριστερὸν καὶ ριζοσπαστικόν· εἶνε προφανὲς ὅτι ὅλη μου ἡ ἐμφάνισις ἐν τῷ βίῳ ὑπῆρξε δεξιὰ καὶ ὄχι ἀριστερά. Δὲν γνωρίζω ἐὰν εἰς τὰς σκέψεις μου αὐτὰς προήλθον ἐκ τῶν ἀληθῶς φιλανθρωπῶν σκέψεων τὰς ὁποίας ἔχω διὰ τὸ ἀντίθετον φύλον, ἀλλὰ ἀσφαλῶς δὲν εἶμαι ἀριστερός. Ἄλλ' ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ εἶδομεν περιεργὰ πράγματα. Εἶδομεν ἐγὼ μὲν νὰ εἶμαι δεξιὸς καὶ νὰ δέχωμαι τὸν θρησκευτικὸν γάμον καὶ ἐξ ἄλλου νὰ εἶμαι ἀριστερός, τασσόμενος ὑπὲρ τῆς ἰσότητος τῶν φύλων ἐνώπιον τοῦ νόμου, οἱ δὲ ἀριστεροὶ τῆς Ἐπιτροπῆς νὰ εἶνε ὑπὲρ τοῦ πολιτικοῦ γάμου ἀλλὰ νὰ γίνωνται ὑπεράγαν δεξιοὶ εἰς τὸ φλέγον ζήτημα τῆς ἰσότητος τῶν φύλων διὰ νὰ ἔχουν ὑπὸ τὰς διατάγας τῶν τὰς γυναῖκας! Διὰ τῆς διατάξεως τὴν ὁποίαν προτείνω δὲν εἰσάγονται κενὰ δαιμόνια. Ἡ πραγματικότης ὑφίσταται εἰς τὴν ἑλληνικὴν κοινωνίαν ὑποστηρίζω δὲ μάλιστα ὅτι δὲν ὑφίσταται μόνον εἰς τὴν κοινωνίαν τῶν πόλεων, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν κοινωνίαν τῶν ἀγρῶν. Ἡ γυνὴ εἰς τοὺς ἀγροὺς ὄχι μόνον ἐργάζεται ἀλλὰ καὶ ἔχει δικαίωμα γνώμης καὶ ἀποφάσεως ἐπὶ τῶν ἰδίων της ὑποθέσεων. Διατί λοιπὸν θέλομεν νὰ βάλωμεν ἕνα ψεῦδος εἰς τὴν νομοθεσίαν καὶ νὰ δώσωμεν τὴν ὑπεροχὴν εἰς τὸν ἄνδρα; Καλλίτερον εἶνε νὰ εἴπωμεν ὅτι ἐνώπιον τοῦ νόμου τὰ φύλα εἶνε ἴσα. Μάλιστα δέχομαι—διότι θέλω νὰ δώσω κυρίως τὴν οὐσίαν—νὰ ἀναγνωρίσωμεν κατ' ἀρχὴν τὴν ὑπεροχὴν τοῦ ἀνδρὸς, ἐὰν θέλετε, ἀλλὰ νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ γυνὴ ἔχει μόνον δικαίωμα προσφυγῆς εἰς τὰ δικαστήρια ὄχι μόνον εἰς τὴν περίπτωσιν καταχρήσεως ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν τὸ συμφέρον

της οικογενείας ή τών τέκνων και ή ήθική και οικονομική συμβολή της γυναικός παριστῶσιν ὀρισμένην ἀπόφασιν τοῦ ἀνδρός ὡς προφανῶς ἄδικον.

Α. ΣΒΩΛΟΣ. Ὅφειλω πρωτίτως νά ὁμολογήσω, ὅτι τὸ συζητούμενον σήμερον σημειῶν τῆς ἐκθέσεως τῆς Συντακτικῆς Ἐπιτροπῆς, ὑπῆρξε, δι' ἐμέ τοῦλάχιστον μία εὐάρεστος ἐκπληξίς. Ἡ Συντακτικὴ Ἐπιτροπὴ εἶνε γενικῶς ἀξία εὐγνωμοσύνης διότι δέν ἀντιπαρῆλθεν ἐν ἀδιαφορίᾳ ζητήματα, ὡς τὸ προκείμενον και ἄλλα πολλά, ἐκ τῆς φύσεώς των προκαλοῦντα ἰδεολογικὰς συζητήσεις. Τούναντίον ἡ Ἐπιτροπὴ μετ' ἀξιεπαίνου θάρρους, τὰ ἔθεσεν ὑπὸ συζητήσιν, βοηθήσασα μάλιστα τὴν Ἀναθεωρητικὴν Ἐπιτροπὴν διὰ τῶν ἀντιλήψεων τῆς μειοψηφίας εἰς τὸν προσανατολισμὸν τῆς συζητήσεως. Ἰδιαιτέρως δὲ δέον νὰ ἐξαρθῇ ἡ πρότασις τοῦ Προέδρου τῆς Συντακτικῆς Ἐπιτροπῆς περὶ ἧς συζητούμεν, διότι ἀποδεικνύει ὅτι τὴν τάσιν πρὸς τὴν ἰσότητά των ἀνθρώπων και τὰς ἰδέας ἐν γένει τῆς ἰσότητος τῶν φύλων ἐνώπιον τοῦ δικαίου δέν τὰς ἔχουν μόνον ἔκείνοι οἱ ὅποιοι θεωροῦνται συνήθως ὡς ἐπιδιώκοντες βαθυτέρας μεταβολὰς εἰς τὴν κοινωνικὴν και πολιτικὴν ζωὴν, ἀλλὰ και ἐπιστήμονες ἢ πολιτικοὶ συντηρητικῶν κατὰ τὰ λοιπά, πεποιθήσεων. Ἄλλ' εἶνε χαρακτηριστικόν, ὅτι μὲ τοὺς ἐπιστήμονας τῆς κατηγορίας αὐτῆς συναντῶνται ὅσοι γενικῶς παραδέχονται ὅτι τὸ ζήτημα τῆς ἰσότητος τῶν φύλων ἐν τῷ Δικαίῳ εἶνε ζήτημα στοιχειώδους δικαιοσύνης και σεβασμοῦ τῆς ἀξίας τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος. Τὸ ζήτημα αὐτὸ τίθεται περισσότερον συνήθως ἐν τῷ Δημοσίῳ Δικαίῳ, ἐκ τῆς περιοχῆς τοῦ ὁποίου και ἤρχισεν ἀνακινούμενον. Πρακτικῶς εἰς τὸ Δημοσίον Δίκαιον μεγίστου τμήματος τῆς ἀνθρωπότητος ἔχει ἤδη ἀναγνωρισθῆ ἡ ἰσοπολιτεία τῶν γυναικῶν. Εἰς τὴν κορυφὴν δὲ τῆς μεταβολῆς αὐτῆς εὐρίσκονται ἐν Εὐρώπῃ ἡ Ρωσσία, ἡ Ἀγγλία και αἱ Σκανδιναυικαὶ Χῶραι. Τὰ ἀντιδρώντα κράτη εἶνε τὰ λατινικά, τὰ ὁποία ἀκολουθοῦν και οἱ χριστιανικοὶ λαοὶ τῆς Ἀνατολῆς—ἔξαιρέσει, δέον νὰ σημειωθῇ, τῆς Τουρκίας ἡ ὁποία προτρέχει και ἡμῶν, καταστήσασα ἤδη τὰς γυναῖκας ἐκλογεῖς και ἐκλογίμους εἰς τὰς δημοτικὰς ἐκλογὰς και ἐτοιμαζομένη νὰ ἀναγνωρίσῃ τὰ πολιτικὰ αὐτῶν δικαιώματα και εἰς τὰς βουλευτικὰς ἐκλογὰς. Ἡ ἀντίστασις τῶν λατινικῶν χωρῶν εἰς τὴν ἰσοπολιτείαν τῶν γυναικῶν δύναται νὰ ἐξηγηθῇ ἐν μέρει και ἐκ τῆς ἰδιαζούσης στενῆς αὐτῶν ἀντιλήψεως περὶ τῆς θέσεως τῆς γυναικός ἐν τῇ κοινωνίᾳ και ἐν τῇ ψυχολογίᾳ τοῦ ἀνδρός, ἡ ὁποία δέν ἔλαυσε νὰ ἀποβλέπῃ πρὸς τὴν γυναῖκα μόνον ὡς πρὸς τὸν παράγοντα τῆς συναισθηματικῆς και ὁρμονικῆς ὄψεως τῆς ζωῆς. Ἡ ἐπέκτασις τοιούτων ἀντιλήψεων περὶ ζωῆς εἰς τοὺς λαοὺς τῆς χριστιανικῆς Ἀνατολῆς, ὅπου ἡ θέσις τῆς γυναικός ἐπὶ μακροῦς αἰῶνας ὑπῆρξεν ἐξίσου θλιβερά, ὑπὸ τὴν δουλείαν, ὅπως και τοῦ ἀνδρός και ὅπου ὁ ὁρμοντισμὸς τῶν ἱπποτικῶν παραδόσεων οὐδέποτε ἀνεπτίχθη, εἶνε ἄπλως διατήρησις ἀπολιταρχικῶν διαθέσεων ἀντικειμένων εἰς τὸ πνεῦμα τῆς ἐλευθερίας και μίμησις ξένων πολιτισμῶν.

Ἄλλὰ δέν πρόκειται σήμερον περὶ τοῦ Δημοσίου

Δικαίου. Τὸ σπουδαῖον ἐπιχείρημα τῶν πολεμίων τῆς ἐξισώσεως τῶν φύλων ἐν τῷ Δημοσίῳ Δικαίῳ και τὸ ὁποῖον ἐπαναλαμβάνεται κατὰ κόρον και παρ' ἡμῖν, εἶνε ὅτι ἡ φυσικὴ θέσις τῆς γυναικός εἶνε ἐν τῷ οἴκῳ. Τί θέλετε, λέγουν εἰς τὴν γυναῖκα ν' ἀναμιχθῆτε εἰς τὴν ζωὴν τῆς Πολιτείας, τί ζητεῖτε εἰς τὸ Forum, ἀφοῦ εἴσθε βασίλισσα τοῦ οἴκου; Μέχρι τοῦ σημείου αὐτοῦ εἶνε σεβαστὸν τὸ ἐπιχείρημα, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὄρον ὅτι εἶνε εἰλικρινές. Διὰ νὰ εἶνε δὲ εἰλικρινές πρέπει νὰ ἔχη τὴν λογικὴν του συνέπειαν. Ἄλλ' ἐρωτᾶται: Τί εἶδους βασιλίσσα τοῦ οἴκου εἶνε ἡ γυναῖκα ὅταν οὐδὲ εἰς αὐτὸ τὸ θεμελιωδέστατον ζήτημα τοῦ οἴκου, εἰς τὸ μέλλον τοῦ τέκνου τῆς, δέν ἡμπορεῖ νὰ ἔχη ἴσην ἐξουσίαν πρὸς τὸν ἀνδρα; Ποία εἶνε ἡ ἠθικὴ θέσις τῆς φανταστικῆς αὐτῆς βασιλίσσης ὅταν τῆς ἀναγνωρίζεται ἄπλως τὸ δικαίωμα γνώμης χωρὶς καμίαν κῶρσιν, ὅταν δηλ. ὁ ἀνὴρ δικαιοῦται, ὅχι ἄπλως κατὰ λαϊκὴν πρόληψιν, ἀλλὰ κατὰ τὸ θετὸν Δίκαιον, νὰ ἀποφασίσῃ παρὰ τὴν γνώμην τῆς γυναικός ἐπὶ παντὸς θέματος ἐνδιαφέροντος τὴν οικογένειαν, τὴν συμβίωσιν, αὐτὸν τοῦτον τὸν καρπὸν τοῦ γάμου; Τὸ ἄπλοῦν δικαίωμα τῆς γυναικός ὅπως ἔχη και αὐτὴ γνώμην διὰ τὰ τοῦ οἴκου και τῶν τέκνων, δέν εἶνε κἂν ἀνάγκη νὰ τῆς ἀναγνωρισθῇ ἰδιαιτέρως διὰ τοῦ Δικαίου, διότι πηγάζει ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως τοῦ γάμου ὡς κοινωνίας ἠθικῆς και πολιτικῆς. Γνώμην ἐπὶ τῶν τοῦ οἴκου ἔχει πολὺ συνήθως και ἡ ὑπηρεσία τῶν οικογενειῶν και πολλάκις εἰσκακούμετα περισσότερον ἀπὸ τὴν τῆς συζύγου. Τὸ Δίκαιον, ἂν θέλῃ νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν γυναῖκα εἰς τὴν ἠθικὴν θέσιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπιβάλλεται ν' ἀποκατασταθῇ ἔνεκα τῆς μεγίστης συνεισφορᾶς τῆς εἰς τὸν γάμον και τὴν διαίωσιν τοῦ ἀνθρωπίνου εἶδους, ὀφείλει ν' ἀναγνωρίσῃ και ἐξουσίαν νομικὴν εἰς τὴν γυναῖκα, ἴσην πρὸς τὴν τοῦ ἀνδρός. Γνωρίζω τὴν ἀντίρρησην ἡ ὁποία θὰ προβληθῇ: Αἱ ἀντιλήψεις τοῦ λαοῦ δέν δέχονται τὴν τοιαύτην ἐξίσωσιν. Ἄλλ' εἰς τὴν ἀντίρρησην αὐτὴν θ' ἀπήντων τὰ ἔξης: Ἐν πρώτοις εἶνε πολὺ συχνὰ αἱ περιπτώσεις καθ' ἃς εἰς τὴν ἀρχουσαν κοινωνικὴν τάξιν ἡ γυναῖκα κατέχει ὑπὸ ἔποψιν ἐξουσίας, τὴν πλεονεκτικὴν θέσιν ἐν τῇ οικογενείᾳ διότι ἐξηγόρασε διὰ τῆς οικονομικῆς τῆς δυνάμεως τὸν ἀνδρα και τὴν ὑποταγὴν του. Καὶ ἐν τοῦτοις καιεῖς δέν σέβεται ὀλιγώτερον τὰς οικογενείας αὐτοῦ τοῦ εἶδους. Ἐπειτα τὸ ζήτημα κυρίως παρουσιάζει ἐνδιαφέρον διὰ τὴν μέγιστον μάζαν τῶν λοιπῶν κοινωνικῶν τάσεων, αἱ ὁποῖαι μαστίζονται ἐν μεγάλῳ μέτρῳ ἀκόμη ἀπὸ προλήψεις, ὑποτιμητικὰς τῆς ἀξίας τοῦ ἀνθρωπίνου εἶδους. Ἡ πρόληψις ὅτι ἡ φυσικὴ τάξις τῶν πραγμάτων εἶνε ὁ ἀνὴρ νὰ εἶνε ὁ κυρίαρχος, ὁ κατ' ἐξοχὴν ἀνθρώπος, ἡ δὲ γυνὴ νὰ εὐρίσκειται εἰς μοῖραν ὑποδεεστέραν ζωῆς, ὑποταγμένου εἰς τὴν θέλησιν τοῦ ἀνδρός, ἡ πρόληψις αὐτὴ βεβαίως δέν εἶνε ἀξία σεβασμοῦ. Εἶνε καθῆκον τῶν φωτισμένων ἀνθρώπων νὰ τὴν καταπολεμῶν. Καὶ εἶνε καθῆκον και τοῦ νομοθέτου νὰ μὴ τὴν ἐνισχύῃ. Τὸ καθῆκον δὲ τοῦτο τοῦ νομοθέτου εἶνε τόσῳ μᾶλλον ἐνδεδαιγμένον, ὅσον και παρ' ἡμῖν ἡ κοινωνικὴ ἐξέλιξις βοηθῆ εἰς τὴν κατὰ

λυσιν τῆς ἐναντίον τῆς γυναικὸς προλήψεως. Ὁ νομοθέτης συνήθως δὲν προτρέχει τῆς ἐποχῆς του. Ἄλλ' ὅταν ἡ ἐποχὴ ἤρχισε μεταβαλλομένη, προκειμένου μάλιστα περὶ θεμάτων καθαρῶς ἀνθρωπιστικῆς σημασίας, ὅπως εἶνε τὸ τῆς θέσεως τῆς γυναικὸς ἐν τῷ Δικαίῳ, ἐν τῷ γάμῳ εἰδικῶς, ὁ νομοθέτης ἔχει ἠθικὸν καθήκον νὰ εὐνοήσῃ τὰς προοδευτικωτέρας τάσεις, διὰ νὰ ὑποβοηθήσῃ τοὺς πολλοὺς, τὸ πλῆθος, εἰς τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῶν προλήψεων. Ὁ νομοθέτης πρέπει νὰ ἐναρμονίσῃ τὸ Δίκαιον πρὸς τὴν κοινωνικὴν πραγματικότητα ἔστω καὶ ἂν ἡ μεταβολὴ δὲν εἶνε ἀκόμη γενικὴ, διὰ νὰ καθοδηγήσῃ τὰ ἄτομα εἰς τὴν κτῆσιν νέας συνειδήσεως. Ὅπως δὲ ἀνέπτυξεν ἤδη ὁ ἀξιότιμος Πρόεδρος τῆς Συντακτικῆς Ἐπιτροπῆς, ἐπῆλθε καὶ παρ' ἡμῖν μεταβολὴ εἰς τὴν κοινωνικὴν θέσιν τῆς γυναικὸς. Ἡ σύζυγος εἶνε εἰς εὐρείαν ἔκτασιν ἐπίσης παραγωγικὸν μέλος τῆς οἰκογενείας ὅπως καὶ ὁ σύζυγος ἢ τὰ τέκνα. Δι' ἓνα μέγα τμήμα τῶν ἐργαζομένων τάξεων, διὰ τὸν ἐργατικὸν ἰδίως πληθυσμὸν καὶ δι' ἓνα σοβαρὸν τμήμα τῆς μικροαστικῆς τάξεως ἡ παραγωγικὴ ἐργασία τῆς γυναικὸς κατέστη ἀνύγκη οἰκονομικῆ. Ὁ γάμος διὰ τὰς τάξεις αὐτὰς ἐξελίσσειται καὶ παρ' ἡμῖν βαθμιαίως ἀλλὰ συστηματικῶς πρὸς μίαν μορφήν ἠθικοσυνεταιρικῆς συμβιώσεως, ἔστω καὶ ἂν ἡ ἐπίγνωσις τῆς ἐξελίξεως αὐτῆς εἶνε ἀκόμη ἀτελής. Εἶνε ἀναμφισβήτητος ἡ μετατροπὴ τῆς γυναικὸς εἰς οἰκονομικὸν παράγοντα ἐν τῇ οἰκονομίᾳ ὠρισμένων κοινωνικῶν τάξεων.

Θὰ εἶνε περιττὸν νὰ τονίσω ὅτι εἰς τὴν ὑπαιθρον χώραν αἱ γυναῖκες ἐργάζονται καὶ ἔξω τοῦ οἴκου εἰς τὴν ἐργασίαν τοῦ ἀνδρὸς καὶ ἐξυπηρετοῦν τοιοῦτοτρόπως τὴν κοινὴν οἰκονομίαν τῆς οἰκογενείας. Ὅσον δὲ προχωρεῖ ἡ μεταβολὴ τῶν ὄρων τῆς ἰδιοκτησίας ἐν τῇ ὑπαιθρῷ χώρᾳ καὶ ἀποκαθίσταται ἡ μικρὰ ἰδιοκτησία, ἐν συνδυασμῷ πρὸς ἐντατικωτέραν καλλιέργειαν, τόσον εἶνε ἀναμφισβήτητον ὅτι θὰ ἐντείνεται καὶ ἡ παραγωγικὴ ἐνασχόλησις τῆς γυναικὸς.

Ἄλλ' ἀκόμη χαρακτηριστικώτερον σημεῖον τῆς τῆς μεταβολῆς τῶν κοινωνικῶν ὄρων εἶνε ἡ ἐπέκτασις τῆς ἐργασίας τῆς γυναικὸς εἰς τὰ ἀστικά κέντρα. Τὸ φαινόμενον αὐτὸ δὲν εἶνε ἀπλῶς ἀπότοκον τῆς ἀντικαταστάσεως ἀνδρῶν διὰ γυναικῶν, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου, διότι δὲν ἔπαυσε νὰ συνεχίζεται καὶ μετὰ τὸν πόλεμον. Εἶνε ἐνδεικτὶς ραγδαίας καταπτώσεως τοῦ πατριαρχικοῦ ρυθμοῦ τῆς οἰκογενείας ὁ ὁποῖος δὲν ἀντέχει εἰς τὴν σύγκρουσιν πρὸς τὴν σημερινὴν μορφήν τῆς οἰκονομίας. Ἐξ οὗ καὶ καθίσταται ἀναγκαία ἡ ἐργασία τῶν γυναικῶν ἔξω τοῦ οἴκου πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν ἀναγκῶν τῆς οἰκογενείας ἢ πρὸς συμπλήρωσιν τῆς οἰκονομικῆς προσπαθείας τοῦ ἀνδρὸς. Τὸ φαινόμενον, ἄλλως τε αὐτό, εἶνε καὶ μία ἐκφρασις τῆς ἠθικῆς ἀνάγκης τῆς ὁποίας τὸ ἄτομον, διαρκῶς τελειοποιούμενον, αἰσθάνεται ὅπως ἐργάζεται καὶ παράγῃ διὰ νὰ ἐνισχύῃ τὴν ἰδίαν του ἀξίαν ἐν τῇ κοινωνίᾳ. Ἡ σύνθεσις τοῦ ἐργαζομένου πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1928 παρουσιάζει χαρακτηριστικὴν ἐξέλιξιν. Κατὰ τὴν ἀπογραφὴν ταύτην ἐργαζόμεναι

γυναῖκες ἐν τῇ γεωργίᾳ εἶνε 434.000 περίπου, ἐξ ὧν ἔγγαμοι 245.000 περίπου, ἐν τῇ κτηνοτροφίᾳ 32.000 ἐξ ὧν ἔγγαμοι 11.500, ἐν τῇ βιομηχανίᾳ 100.000 περίπου ἐξ ὧν ἔγγαμοι 17.000 περίπου, ἐν ταῖς προσοπικαῖς ὑπηρεσίαις 37.000 ἐξ ὧν ἔγγαμοι 2.000, ἐν τοῖς ἐλευθερίοις ἐπαγγέλμασι 18.000 ἐξ ὧν ἔγγαμοι 3.500 καὶ τέλος εἰς ἐπαγγέλματα μὴ ἐπακριβῶς δηλωθέντα 140.000 ἐξ ὧν ἔγγαμοι 51.000. Συνολικῶς ἔγγαμοι γυναῖκες ἐργαζόμεναι παραγωγικῶς φαίνεται ὅτι εἶνε 334.000 περίπου καθ' ὅλην τὴν χώραν. Ταῦτα ἀποδεικνύουν ὅτι ἡ διάδοσις τῆς ἐργασίας καὶ αὐτῆς τῆς ἐγγάμου γυναικὸς εἶνε ἤδη ἀξιόλογος καὶ παρ' ἡμῖν. Ὡς πρὸς τὴν ἐργασίαν τῆς γυναικὸς ἐν γένει εἰς τὰ ἀστικά κέντρα, εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Δήμου Ἀθηναίων κατὰ τὰ αὐτὰ στατιστικά δελτία φαίνεται, ὅτι ἐν ὅλῳ ἔχουν ἐπάγγελμα ἐπακριβῶς ἢ ἀορίστως δεδηλωμένον 44.500 περίπου γυναῖκες, εἰς δὲ τὴν περιφέρειαν τοῦ Δήμου Πειραιῶς 24.000 περίπου. Ἡ θέσις λοιπὸν τῆς γυναικὸς καὶ ἐν τῇ κοινωνίᾳ μας μετεβλήθη. Κατέστη περισσότερον ἀνεξάρτητος παρὰ ἃν ἐπομένως εἶνε ἀξία καλύτερας θέσεως ἐν τῷ Δικαίῳ,

Ἄν παρ' ὅλα ταῦτα ἐξακολουθεῖ ἡ πρόληψις περὶ τῆς ὑποτελείας τῆς γυναικὸς καὶ περὶ τῆς ὑπεροχῆς τοῦ ἀνδρὸς ἐν τῇ οἰκογενίᾳ, ἡμεῖς ὅμως σήμερον, συντάσσοντες τὸν νεώτερον ἐν τῷ κόσμῳ Ἀστικὸν Κώδικα, δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἐμπνευσθῶμεν ἀπὸ τὰς προλήψεις, ἀλλ' ὑπὸ τὴν πραγματικότητα ἡ ὁποία μετεβλήθη καὶ μεταβάλλεται ὁσημέραι, ἵνα κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καθοδηγήσωμεν καὶ τὸν λαὸν εἰς τὴν ἀποβολὴν προλήψεων, αἱ ὁποῖαι ὑποβιβάζουν τὴν ἀξίαν τοῦ ἀνθρώπου. Εἶνε ἀληθὲς ὅτι καὶ εἰς χώρας ὅπου τὸ Σύνταγμα ὥρισεν, ὅπως λ. χ. ἐν Γερμανίᾳ, ὅτι ὁ γάμος στηρίζεται ἐπὶ τῆς νομικῆς ἰσότητος τῶν δύο φύλων, ἡ ἄρχουσα γνώμη δέχεται ὅτι δὲν κατηγορήθησαν ἐξ αὐτῆς καὶ μόνης τῆς διατάξεως αἱ ἀντιθετοὶ διατάξεις τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος αἱ ἀναγνωρίζουσαι ὑπεροχὴν εἰς τὴν θέλησιν τοῦ ἀνδρὸς καὶ ὅτι τὸ Σύνταγμα ὑποδεικνύει μόνον τὴν μελλοντικὴν κατεῦθυνσιν εἰς τὸν νομοθέτην. Ἀλλὰ βεβρῶς ἂν συνετάσσετο σήμερον ὁ Ἀστικὸς Κώδιξ ἐν Γερμανίᾳ ὁ γάμος θὰ ἰδρύνετο ἐπὶ τῆς νομικῆς ἰσότητος τῶν φύλων καὶ ἂν ἀκόμη τὸ Σύνταγμα δὲν ὥριζε τοῦτο, διότι εἰς τὴν δημοκρατικὴν Γερμανίαν ὑπεχώρησαν ἤδη, μαζὺ μὲ ἄλλας πολλὰς, καὶ αἱ φεουδαρχικῆς καταγωγῆς ἀντιλήψεις περὶ τῆς ὑποτελικῆς θέσεως τῆς γυναικὸς.

Δὲν νομίζετε λοιπὸν ὅτι ἡμεῖς, νομοθετοῦντες δι' ἓνα νέον λαόν, ἀπηλλαγμένον τοῦ φεουδαρχικοῦ παρελθόντος τῆς Δύσεως, πρέπει νὰ εἴμεθα προδευτικώτεροι καὶ ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐπηρεαζώμεθα ἀπὸ τὰς ἀδικαιολογήτους προλήψεις ἐνὸς μέρους τοῦ λαοῦ, ἐπὶ τοιούτων ζητημάτων; Δὲν νομίζετε ὅτι πρέπει μᾶλλον ν' ἀποβλέψωμεν εἰς τὴν ἐξέλιξιν τοῦ Δικαίου, ἢ ὁποία συμφωνεῖ καὶ μὲ τὴν ἐξέλιξιν τῆς κοινωνικῆς πραγματικότητος; Καὶ μάλιστα ὅταν ἐδέχθημεν ὡς βάσιν, ὅπως τόσον ζωηρῶς κοινίζει ὁ διακεκριμένος συνάδελφος κ. Ἀρσβαρινός, ὅτι ὁ γάμος εἶνε θεῖον καὶ ἀνθρωπίνου δικαίου κοινωνία; Ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς κοινωνίας αὐτῆς πῶς εἶνε δυνατόν νὰ

σταθῆ ἢ θεμελιώδης ἀνισότης μεταξύ τῶν δύο κοινοῶν, οἱ ὅποιοι ἐνώνουνται ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, διὰ θρησκευτικοῦ μυστηρίου ;

Α. ΖΗΛΗΜΩΝ. Εἰς πᾶσαν κοινωνίαν ὅμως πρέπει νὰ ὑπάρχῃ κάποιος, ὁ ὅποιος θὰ διευθύνῃ. Αὐτὸ εἶνε τὸ σπουδαῖον.

Α. ΣΒΩΛΟΣ. Θὰ σᾶς ἀπαντήσω, κ. Πρόεδρε τοῦ Ἀρείου Πάγου. Ἡ γαμικὴ κοινωνία, ἐφόσον τὴν δέχεσθε ὡς κοινωνίαν θρησκευτικοῦ καὶ ἠθικοῦ χαρακτήρος δὲν ἐπιδέχεται ἐξομοίωσιν πρὸς τὰς λοιπὰς κοινωνίας. Ἄλλὰ δὲν πρόκειται περὶ αὐτοῦ, Ἡ ἰδανικὴ ρύθμισις τῶν ἐν τῷ γάμῳ σχέσεων θὰ ἀπορροεῖται κατ' ἀνάγκην ἐκ τῆς διαπλασσομένης ἠθικο-συνεταιρικῆς φύσεως τοῦ γάμου, ἢ ὁποία βαθμιαίως γίνεται πραγματικῶς διὰ τὰς ἐργαζομένας τάξεις. Αἱ τάξεις δὲ αὐταὶ ἀποτελοῦν τὴν μεγάλην πλειοψηφίαν τοῦ λαοῦ. Τὸ Δίκαιον, σήμερα, ὀφείλει νὰ δώσῃ μίαν ἠθικὴν κατευθυντήριον γραμμὴν. Καὶ ἀκριβῶς ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦτο ὑπεραμύνομαι τῆς ἐντῶ γάμῳ ἐξισώσεως τῶν φύλων, Οὐδεὶς ἐφαντάσθη ὅτι εἰς τὰς σχέσεις ταύτας ἢ καθιέρωσις τῆς ἰσότητος αὐτῆς θὰ ἔχῃ ὡς πρακτικὴν συνέπειαν τὴν καθημερινὴν προσφυγὴν εἰς τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν διὰ τὴν λύσιν διαφορῶν περὶ τοποθετήσεως τῆς τραπεζαρίας ἢ περὶ τῆς ὥρας τοῦ φαγητοῦ. Ἀποτελεῖ γελοιοποίησιν τοῦ ζητήματος τοιαύτη ὑπόθεσις. Σύζυγοι, οἱ ὅποιοι δὲν κατορθώνουν νὰ συνεννοηθοῦν ἐπὶ τῶν θεμάτων τοῦ καθ' ἡμέραν βίου, δὲν ἔμπορῶν νὰ συζητήσῃ, εἴτε ὑπάρχει νομικὴ ἰσότης μεταξὺ τῶν εἴτε δὲν ὑπάρχει, εἶνε ἀναμφίβολον ὅτι καὶ ἂν καθιερωθῆ ἡ ἰσότης τῶν συζύγων καὶ ἡ ἀρμοδιότης τοῦ δικαστηρίου ἵνα ἀποφαίνεται ἐπὶ τῶν μεταξὺ τῶν ἀντιθέσεων, θὰ εἶνε ἐλάχιστοι αἱ περιπτώσεις τῆς ἐμφανίσεως τῶν συζύγων ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων. Καὶ τοῦτο διὰ πολλοὺς λόγους καὶ κυρίως διότι ἐν τῷ συνεταιρισμῷ τούτῳ αἱ σχέσεις εἶνε ἠθικαὶ καὶ συναισθηματικαὶ καὶ ἐφόσον αἱ βάσεις αὐταὶ τῆς συμβιώσεως διατηροῦνται τ' ἀναφυόμενα ζητήματα θὰ λύνονται ὑπὸ τῶν δύο συζύγων διὰ συνεννόησεως χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ ἀνάγκη ἐπεμβάσεως τῆς δικαστικῆς ἀρχῆς. Ἄλλ' ἐνέχει ἄπειρον σημασίαν, ἀκριβῶς διὰ τὴν συνεννόησιν τῶν συζύγων ἐπὶ τῶν σοβαρῶν ζητημάτων, διότι περὶ τῶν ἀσημάντων δὲν πρόκειται, τὸ νὰ συνειθίσῃ ὁ ἀνὴρ. Ἐνεκα τῆς καθιερουμένης νομικῆς ἰσότητος τῶν φύλων, εἰς τὴν ἀντίληψιν ὅτι ἡ σύζυγος τοῦ ἔχει νομικὴν θέσιν ἐν τῷ γάμῳ ἴσην πρὸς τὴν ἰδικὴν του. Νὰ ἀποβάλλῃ δηλ. βαθμιαίως τὴν σημερινὴν συνείδησιν τῆς ὑπεροχῆς του καὶ ν' ἀποκτήσῃ συνείδησιν κοινοῦ ἐπὶ ἴσοις δικαιώμασι. Ἡ ἀναγραφὴ τοιούτων διατάξεων ἐν τῷ Κώδικι ἔχει ἠθικὴν καὶ διαπαιδαγωγικὴν σημασίαν. Ἀποτελεῖ ἀπόδοσιν δικαιοσύνης πρὸς τὸ ἕτερον τμήμα τοῦ ἀνθρώπινου γένους, τὸ ὁποῖον ἐπὶ αἰῶνας ὀλοκλήρους εἶνε ἠδικημένον. Αὐτὰς τὰς ἡμέρας ἀκριβῶς ἢ Ἐλλὰς ἐροτάζει τὴν Ἑβδομάδα τοῦ Παιδιοῦ καὶ τὴν Ἑβδομάδα τῆς Μητέρας. Θὰ εἶνε ἠθικὴ ἀντίφασις πρὸς τὴν μητέρα τὴν ὁποίαν ἢ κοινωνία τιμᾶ διὰ τὴν συνεισφορὰν τῆς εἰς τὴν ἀνθρωπότητα, ἂν τὸ Δίκαιον, ἢ θέλησις δηλ. τῆς Πολιτείας τῆς ἀρνεῖται ἴσην νομικὴν θέσιν ἀπέναντι τῶν τέκνων τῆς.

Ἐν τούτοις διὰ τὴν ἀνατροπὴν τῆς νέας γενεᾶς, διὰ τὴν ἐπιτιμίαν δηλ. τοῦ γάμου τὸν ὁποῖον τὸ Σύνταγμα ἠθέλησε θεμέλιον τῆς συντηρήσεως καὶ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ Ἔθνους, ἢ μητέρα θεωρεῖται καὶ εἶνε ὑπεύθυνος. Καὶ ἐπὶ τέλους διατὶ νὰ μᾶς τρομάξῃ τόσο πολὺ ἢ ἐπέμβασις τοῦ δικαστηρίου ; Μήπως δὲν ἐπεμβαίνει ὁ δικαστὴς ὅταν κρίνῃ περὶ τοῦ διαζυγίου ; Καὶ μήπως δὲν ἀπορρίπτει πολλάκις τὴν ἀγωγὴν καὶ τότε ἀναγκάζει τοὺς συζύγους νὰ ἐπαναλάβουν τὴν συμβίωσιν, μολονότι αὕτη ἠθικῶς θὰ ἔχῃ καταστῆ δυσχερὴς ἕνεκα τῆς προηγηθεῖσης ἐπεμβάσεως τοῦ δικαστοῦ ; Ἀν γνωρίζομεν ὅλοι, ἐκ τῆς δικηγορικῆς μας πείρας τοιαῦτα παραδείγματα ; Βέβαια δὲν εἶνε εὐχάριστος ἢ ἐπέμβασις τῶν δικαστηρίων. Ἄλλὰ πλὴν τοῦ ὅτι εἰς ὅλας τὰς ἀνθρωπίνους σχέσεις ἢ ἐπέμβασις αὕτη εἶνε συνήθως δυσάρεστος ψυχολογικῶς, ἢ καθιέρωσις αὐτῆς εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν εἶνε ἀναγκαία διὰ νὰ ὑπάρχῃ, ἔστω καὶ εἰς τὰς σπανίας περιπτώσεις τῶν σοβαρῶν ζητημάτων τῆς οἰκογενείας, κάποιος τρίτος, ὁ ὅποιος νὰ λύῃ τὰς διαφωνίας, χάριν τοῦ μέλλοντος ὄχι μόνον τῶν συζύγων, ἀλλὰ πρὸ παντὸς τῶν τέκνων, διὰ τὰ ὁποῖα πλὴν τῶν γονέων ἐνδιαφέρεται καὶ ἡ κοινωνία καὶ τὸ κράτος.

Εἶνε λοιπὸν κοινωνικῶς δικαιολογημένη, ἠθικῶς δικαία καὶ ἀναγκαία ἢ ἀρχή, τὴν ὁποίαν εἰσηγείται ὁ κ. Εἰσηγητὴς. Μὲ τὴν τροποποίησιν μάλιστα, τὴν ὁποίαν ἔκαμε σήμερα εἰς αὐτὴν περιορίζει τὴν ἐφημερίαν τῆς εἰς ὀλίγας μόνον, τὰς κατ' ἐξοχὴν σοβαρὰς περιπτώσεις.

Ἄλλ' ἡμᾶς πρὸ παντὸς ἐνδιαφέρει ἢ καθιέρωσις τῆς ἀρχῆς τῆς ἰσότητος, ὄχι μόνον διότι εἶνε ἀρχὴ συμφωνοῦς πρὸς τὴν κρατοῦσαν τάσιν ἐν τῷ νεωτέρῳ δικαίῳ. Ἄλλὰ καὶ διότι εἶναι ἀπόδοσις τιμῆς καὶ ἀπόδοσις δικαιοσύνης πρὸς τὸν ἀνθρώπινον παρῶγοντα. Δὲν ἔμπορεῖ ἢ γυναῖκα ἐπὶ θεμελιωδῶν ζητημάτων τοῦ οἴκου τῆς νὰ κρίνεται ὡς μὴ ἀρμοδία, οὐδ' ἀρκεῖ νὰ ἐρωτᾶται ἀπλῶς ἢ γνώμη τῆς, ὡς ἀνευθύνου προσώπου. Δι' αὐτοὺς τοὺς λόγους θὰ ψηφίσω ἐκθύμως ὑπὲρ τῆς ἀρχικῆς προτάσεως τοῦ Εἰσηγητοῦ, ἀδιάφορον ἂν πιστεύω ὅτι σπανίως θὰ ἐφαρμοσθῆ. Ὁ Κώδιξ ὅμως πρέπει νὰ ἐκφράσῃ μίαν ἠθικὴν κατευθύνσιν. Πρέπει νὰ περιλάβῃ αὐτὴν τὴν ἠθικὴν φύσεως διάταξιν, δι' ἧς θὰ ἀποδοθῆ δικαιοσύνη εἰς τὸ ἕτερον μέρος τοῦ ἀνθρώπινου γένους.

Κ. ΒΑΡΒΑΡΕΣΟΣ. Μοῦ φαίνεται ὅτι ἢ ἀντίθεσις μεταξὺ τῆς μειοψηφίας τῆς Συντακτικῆς Ἐπιτροπῆς καὶ τῆς πλειοψηφίας εἶνε σαφής. Πρόκεινται δύο λύσεις : ἢ νὰ ἀναγνωρίσωμεν τὴν ὑπεροχὴν τοῦ ἀνδρός, δηλ. τὴν ἀσκησιν αὐτογνωμόνως ὀρισμένων δικαιωμάτων ἐν τῷ γάμῳ, καὶ νὰ περιορίσωμεν αὐτὴν τὴν ἀσκησιν μέχρι τῶν ὁρίων, μέχρι τῶν ὁποίων ἐξικνεῖται ἢ καλῆ ἀσκησις τοῦ δικαιοῦντος, ἢ νὰ ἀναγνωρίσωμεν τὴν ἰσότητά τῶν συζύγων, ἢ μᾶλλον νὰ μὴ περιλάβωμεν διάταξιν περὶ ὑπεροχῆς τοῦ ἀνδρός. Βεβαίως ἢ τροποποιήσῃς, τὴν ὁποίαν προτείνει ὁ κ. Ἀραβαντινὸς περὶ προσδιορισμοῦ τῆς ἐννοίας τοῦ δικαιώματος, εἶνε ἀξία πολλῆς προσοχῆς, ἀλλὰ δυστυχῶς πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι οὔτε κατὰ τὸ Ρωμαϊκὸν Δίκαιον οὔτε κατὰ τὴν

μακροχρόνιον άσκησιν του δικαιώματος του άνδρος άφείθη να άντιληφθῆ τις ότι ή άσκησις του δικαιώματος αυτού ένέχει και την έννοιαν του καθήκοντος. Η άσκησις του δικαιώματος είνε άσκησις πραγματικής έξουσίας και μάλιστα κατά τρόπον άπολυταρχικόν επί της συζύγου και των τέκνων.

Είνε επίσης φανερόν ότι πάσα τάσις προς παροχήν ίσων δικαιωμάτων εις έκάτερον των συζύγων προσκρούει πρό δύο επιχειρημάτων, τα όποια έχουν πολλήν σημασίαν. Το έν είνε ότι ύπάρχει κάποια φυσιολογική διαφορά μεταξύ των, εκ της όποιας επιβάλλεται μερική άνισότης, και το έτερον είνε ότι ή γυνή άσφαλώς δέν δύναται να θεωρηθῆ ως οικονομικός παράγων ίσης σπουδαιότητος με τον άνδρα, ότι ή σύμπραξις της γυναικός εις την ανάπτυξιν της οικονομίας ύστερεί πολύ από την σύμπραξιν του άνδρος. Έχω την γνώμην ότι ακριβώς λόγω των άνισοτήτων αυτών ένδεικνυται άπολύτως διά τας σχέσεις τας γαμικάς να άναγνωρίσωμεν πλήρη ισότητα των δύο φύλων. Δέν άποδίδω μεγάλην σημασίαν εις το γεγονός, ότι ύπάρχει σήμερον τοιαύτη οικονομική εξέλιξις ώστε και ή γυνή άρχίζει να γίνεται σπουδαίος οικονομικός και κοινωνικός παράγων. Καίτοι θεωρούμαι ότι άνήκω εις την άριστεράν πτέρυγα, θεωρώ το επάγγελμα της γυναικός ως μητρούς τόσον ίσόν και τόσης θεμελιώδους σημασίας διά την πρόοδον της κοινωνίας και αυτής της οικονομίας, ώστε δέν θά έλεθύμουν να ίδω τοῦτο κατατασσόμενον εις ύποδεεστέραν θέσιν των άλλων κοινωνικών επαγγελματίων.

Νομίζω ότι ή οικονομική έννοια αυτού του επαγγελματός είνε τόσον σημαντική διά την σύστασιν του πληθυσμού και την αύξησιν της άποδόσεως ίσχυροῦ πληθυσμοῦ, ώστε μού φαίνεται ότι εάν ή γυνή κατορθώσῃ να έχῃ την συνείδησιν ότι άσζει αυτό το καθήκον άπέναντι της κοινωνίας πλήρως, ότι έχει έκτελέσει αυτό το επάγγελμα άπολύτως επαρκώς, νομίζω, λέγω, ότι έχει πληρώσει την ζωήν της και δικαιούται να ίσχυρισθῆ ότι συνέβαλε σπουδαίως εις το έργον της κοινωνικής προσόδου και έπομένως να αξιόπῃ την εαυτέπουσαν θέσιν έν τῇ κοινωνία. Άκριβώς δε δι' αυτό δέν νομίζω ότι πρέπει ή νομοθεσία να κατευθύνῃ ένσυνειδήτως την δραστηριότητα της γυναικός εις το οικονομικόν πεδión. Άλλ' έξ αυτού ακριβώς του λόγου νομίζω ότι πρέπει έντός του οίκου αναμφισβητήτως ή γυνή να έχῃ τοῦλάχιστον τα αυτά δικαιώματα τα όποια έχει και ο άνήρ. Η βιολογική άδικία, ή όποια ύπάρχει έν τῇ δημιουργία του ανθρώπου και τῇ συνεξίσει του είδους, παρ' οὔδενός δύναται να άμφισβητηθῆ. Η συμβολή του άνδρος εις την αναδημιουργίαν συνδέεται με την πλήρωσιν μιᾶς ανάγκης. Από της στιγμῆς εκείνης άρχεται το μέγα καθήκον της γυναικός. Έφ' όσον έχει το μέγα αυτό καθήκον να δημιουργήσῃ με κίνδυνον της ζωῆς της ανθρώπου και να τοῦς αναπτύξῃ—διότι αυτή τοῦς αναπτύσσει—εφ' όσον έχει αυτό το καθήκον, δέν θά της άναγνωρίσωμεν το δικαίωμα να έχῃ γνώμην εις τά της περιτέρω διαμορφώσεως των ανθρώπων όσον άφορᾷ τοῦς όρους της διαβιώσεώς των και την εκπαιδευσίν των και θά άναγνωρίσωμεν την υπεροχήν

του άνδρος ; Διά ποῖον λόγον ; Ἐφ' όσον έχει οὔσιαστικώς την υπεροχήν ο άνήρ. Διότι σπανίως δέν έξαρτᾶται ή εκτέλεσις όρισμένης προϋποθέσεως της συμβιώσεως και ανάπτυξεως από τον άνδρα, όστις παρῆχει τά οικονομικά μέσα προς τοῦτο εφ' όσον αυτός έχει την οικονομικήν υπεροχήν διατι θά άναγνωρίσωμεν και νομικήν υπεροχήν ; Αι' αυτό θά ένόμιζον ότι είνε άπαραίτητον ν' άναγνωρίσωμεν την άρχήν της ισότητος και να μη περιλάβωμεν διάταξιν άναχρονιστικήν.

Η διάταξις αυτή θά έθιγεν αυτό το οίονει φυσικόν δικαίωμα, το έποῖον πρέπει να άναγνωρίσωμεν άν όχι εις την γυναίκα, τοῦλάχιστον εις την μητέρα, να άφήσωμεν δε την ίδίαν την γυναίκα να περιορίσῃ αυτή τας περιπτώσεις εκείνας κατά τας όποιας θά προσφύγῃ εις τρίτον διά να λύσῃ μίαν διαφοράν. Καί ο τρίτος ποῖος θά είνε ; Ο άρμόδιος εκ μέρους της Πολιτείας να λύῃ διαφοράς. Άρμόδιος είνε όχι μόνον όταν ύπάρχῃ άντιδικία, αλλά και όταν δε ύπάρχῃ άπλή διαφορά και διχογνωμία ή όποία δέν είνε άνάγκη να καταλήξῃ εις έχθρότητα. Νομίζω δε ότι αἱ τοιαῦται προσφυγαί θ' άποτελοῦν και μίαν άσφαλιστικήν δικλείδα ή όποία θά περιορίσῃ το διαζύγιον. Δέν νομίζω δε ότι είνε δυνατή ή κατάχρησις της τοιαύτης προσφυγῆς εκ μέρους της γυναικός, διότι αἱ σχέσεις της γυναικός και του άνδρος είνε τοιαῦται, ώστε μόνον δι' άποχωρῶντα λόγον θά τολήσῃ ή γυνή να κάμῃ χρῆσιν τοιούτου δικαιώματος ακριβώς δε και από άπόψεως σκοπιμότητος θά έπρεπε ν' άναγνωρίσωμεν την ισότητα και να δώσωμεν προστασίαν εις την γυναίκα.

Α. ΠΑΠΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ. Κύριε Πρόεδρε. Η διαφορά των γνώμων συνίσταται εις τοῦτο : εάν πρέπει να τεθῆ ή γενική άρχή της ισότητος των δύο φύλων ή να τεθῆ ή άρχή ότι ο άνήρ έχει την άρχηγίαν της οικογενείας. Η θέσις της μιᾶς ή της άλλης άρχῆς ως επί το πλείστον δέν έχει αξίαν τινά, διότι πάντοτε επικρατεῖ εις τον έγγαμον βίον ή γνώμη εκείνου, ο όποιος υπερέχει πνευματικώς του άλλου. Καί ήμπορεῖ να είνε ο άνήρ, αλλά ήμπορεῖ να είνε και ή γυνή. Αὐτή είνε ή πραγματική κατάστασις. Θά πρόκηται περί σοβαρῶν διαφωνιῶν διά να καταφύγουν εις τά δικαστήρια. Δέν φαντάζομαι ότι θά υπάρξουν έπαισιώδεις περιπτώσεις, εις τας όποιας να προσκύβῃ διαφωνία. Αἱ περιπτώσεις αὐταί κρίνονται, όπως εἶπον, επί τῇ βίαις της υπεροχῆς του ένός ή του άλλου. Θά είνε μέγала τά ζητήματα, επί των όποιων θά προκληθῆ διαφωνία. Άλλ' όταν ή διάστασις φθάσῃ εις το να καταφύγουν εις τά δικαστήρια οἱ σύζυγοι, έχει αξίαν ή γενική άρχή ότι ο άνήρ υπερέχει της γυναικός ;

Πρέπει να ξεετασθῆ και υπό τας σημερινάς συνθήκας εάν είνε δίκαιον ν' άναγνωρισθῆ διά του νόμου ότι ο άνήρ είνε άρχηγός της οικογενείας και ή γνώμη του υπερισχύει. Αν δεχθῶμεν αὐτήν την άντιληψιν, είνε δυνατή ή προσφυγή ένόμιον του δικαστηρίου, διά κατάχρησιν έξουσίας του, αλλά το δικαστήριον θά έπηρεασθῆ από αὐτήν την άναγνωρισμένην υπεροχήν και θά δικαιώσῃ μάλλον τον άνδρα.

Ἐξετάσωμεν, ἐπαναλαμβάνω, ὑπὸ τὰς σημερινὰς κοινωνικὰς συνθήκας, εἴαν εἴνε δίκαια καὶ σκόπιμος ἡ ὑπεροχὴ τοῦ ἀνδρός. Αἱ ἀρχαί, ἐπὶ τῶν ὁποίων ὀργανοῦται ἡ οἰκογένεια καὶ γενικῶς ἡ κοινωνία, σὺν τῷ χρόνῳ μετεβλήθησαν. Εἰς τὸ ἀρχαῖον Ῥωμαϊκὸν Δίκαιον ἡ γυνὴ ἦτο ὑπεξουσία τοῦ ἀνδρός. Σήμερον ἡ γυνή, καὶ εἰς τὰς πόλεις καὶ εἰς τὰ χωρία, ἀσκεῖ βιοποριστικὰ ἐπαγγέλματα, ἰδίως εἰς τὰς πόλεις. Ὡς ἐκ τούτου βοηθεῖ οἰκονομικῶς εἰς τὴν συντήρησιν τῆς οἰκογενείας.

Τὴν στιγμὴν λοιπὸν ποῦ ἔχομεν τοιαύτην ἐξέλιξιν, δὲν εἴνε ὀρθὸν ὁ ἡμέτερος Κώδιξ νὰ ἐμμείνη εἰς τὰς παλαιὰς ἀντιλήψεις. Καὶ τὸ νεώτερον Σύνταγμα θεωρεῖ ἴσα τὰ δύο φύλα. Πρέπει λοιπὸν ὁ Κώδιξ νὰ προσαρμοσθῇ εἰς τὴν σημερινὴν κοινωνικὴν καὶ οἰκογενειακὴν κατάστασιν. Πρέπει νὰ θεσπισθῇ εἰς τὸν Κώδικα ἡμῶν ἡ ἀρχὴ τῆς ἰσότητος. Ὁ Αὐστριακός, νομίζω, Κώδιξ δίδει τὸ δικαίωμα εἰς τὰ παιδιά ν' ἀντιλέγουν εἰς τὸν πατέρα, προκειμένου περὶ τῆς ἀνατροφῆς. Ἐάν ἐξετάσωμεν μίαν πρὸς μίαν τὰς περιπτώσεις, ἐπὶ τῶν ὁποίων εἴνε δυνατόν νὰ προκύψῃ διαφωνία μεταξὺ τῶν συζύγων, θὰ ἴδωμεν ὅτι δὲν θὰ ὑπάρξῃ ἀνάγκη προσφυγῆς εἰς τὸ δικαστήριον. Ὅφειλομεν ὁμῶς πάντως νὰ δεχθῶμε τὴν ἰσότητα τῶν δύο φύλων. Ἡ ἀρχὴ τῆς ἰσότητος ἔχει βεβαίως σημασίαν εἰς τὰ ζητήματα τῆς ἀνατροφῆς, τοῦ ἐπαγγέλματος καὶ τῆς κατοικίας. Δι' ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους κηρυσσόμεθα ὑπὲρ τῆς προτάσεως τοῦ κ. Δεμερτζῆ περὶ ἀναγνωρίσεως δηλαδὴ τῆς ἰσότητος τῶν δύο φύλων.

Τίθεται εἰς ψηφοφορίαν ἡ πρώτη πρότασις τοῦ κ. Εἰσηγητοῦ περὶ τῆς ἰσότητος δικαιωμάτων καὶ ὑποχρεώσεων τῶν δύο φύλων ἐν τῷ ἐγγάμῳ συμβιώσει.

Κ. ΔΕΜΕΡΤΖΗΣ. Πρόκειται περὶ τῆς ἰσότητος τῆς γνώμης ἀμφοτέρων τῶν φύλων ἐφ' ὅλων τῶν ζητημάτων τῆς ἐγγάμου συμβιώσεως.

Ἐψήφισαν 3 ναὶ καὶ 18 ὄχι.

Οἱ κ. κ. **Σβῶλος, Δεμερτζῆς καὶ Βαρθαρέσος ὑπὲρ τῆς πλήρους ἰσότητος** καὶ οἱ κ. κ. Ζηλήμων, Τριανταφυλλόπουλος, Τσαγρῆς, Χατζάκος, Βασιλείου, Παπαφράγκος, Ρηγανάκος, Μαριδάκης, Κουμάντος, Πολυγένης, Ράλλης, Παπούλιας, Ἀραβαντινὸς Ἀναστασιάδης, Δυοβουνιώτης, Ζάκας, Θεβαῖτος καὶ Μπαλῆς ἐναντίον.

Τίθεται κατόπιν μετὰ συζήτησιν εἰς ψηφοφορίαν ἡ ἐξῆς πρότασις. «Οἱ δεχόμενοι ἀμιγῆ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ ἀνδρός λέγουν ναὶ καὶ οἱ δεχόμενοι τὴν προσφυγὴν τῆς γυναικὸς εἰς τὰ δικαστήρια λέγουν ὄχι.

Ψηφίζουν 11 ὄχι καὶ 7 ναί.

Χάριν τῆς ἱστορίας τοῦ ζητήματος παραθέτομε τὰ ὀνόματα ἐκείνων ποὺ ἤθελαν νὰ καθιερώσουν τὴν ἀνδρικήν ἀτολταρχίαν εἶναι οἱ κ. Ζηλήμων, Πολυγένης Ράλλης, Παπαφράγκος, Ἀραβαντινός, Κουμάντος καὶ Ρηγανάκος. Ἡ πρότασις ἀπερίφθη.

Τίθεται ἰσὺς εἰς ψηφοφορίαν ἡ δευτέρα πρό-

*τασις, ἔχουσα ὡς ἐξῆς: «Τῇ αἰτήσει ὁμῶς τῆς
γυναικός, δύναται τὸ δικαστήριον γὰ διατάξῃ
ἄλλως, ἂν ἡ ἀπόφασις τοῦ ἀνδρὸς παρίστα-
ται ὡς κατάχρησις ἐξουσίας ἢ εἶνε ἀσύμφο-
ρος μὲ τὴν οἰκογένειαν καὶ τὰ τέκνα ἢ ἂν
δὲν ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν ἠθικὴν καὶ
ὕλικὴν συμβολὴν τῆς γυναικός, διὰ τὴν προα-
γωγὴν τῆς ἐγγάμου συμβιώσεως».*

Οἱ ψηφίσαντες ὑπὲρ εἶναι οἱ κ. κ. Τσαγοῦς, Λε-
μερτζῆς, Θηβαῖος, Μπαλῆς, Παπούλιας, Τριαντα-
φυλλόπουλος, Μαριδάκης, Βαρβαρέσος, Σβῶλος,
Ζάκας.

Ν. ΑΒΡΑΑΜ. Ἐψηφίσαν 10 ναὶ καὶ 8 ὄχι. Κατὰ
συνέπειαν ἐγίνε δεκτὴ ἡ πρότασις τοῦ κ. Λεμερτζῆ,
περὶ προσφυγῆς τῆς γυναικός εἰς τὸ δικαστήριον,
εἰς περίπτωσιν καταχρήσεως ἐξουσίας ἐκ μέρους τοῦ
ἀνδρός.